

ESTANISLAO POLIFAZ

Un home estadísticament anormal

Escrit per Jordi Oller Vallejo (1960)

"Silenci, si us plau!
I si aquest amic resultés ser... Déu?"

Robert Browning

...Damunt de la tauleta, davant mateix de la butaca, es trobava situat un petit magnetòfon que, donades les circumstàncies, com si es tractés d'un impersonal executor testamentari, invitava a la ineludible temptació de ser escoltat. Efectivament, al marge de les dificultats legals en què podia incórrer, un dels sorpresos veïns, qual improvisat Sherlock Holmes, va pulsar feixugament el teclat de l'aparell, temptejant el seu funcionament. Àvid a desentranyar el misteri, ni tan sols s'havia donat compte que estava desconnectat el cable d'alimentació. Per fi, després de dubitatives manipulacions, la cinta es va posar en veraç moviment per deixar sentir lo en ella enregistrat. Es va fer el silenci. Tots els que havien entrat en la saleta, van buidar la seva ment per escoltar atents el que volia narrar-los la cinta...

oooo

Estanislo -parlava la cinta-, el nostre trentanyal protagonista, era un home estadísticament anormal, una ovella desencarrilada del convencionalisme. Les seves formes de vida, la seva manera de ser, les seves peculiaritats, contrastaven cridanerament amb les que habitualment observem en la majoria de les persones; és a dir, que no es tractava d'anormalitats normals, no!, sinó que eren de les que la gent sol anomenar extravagàncies, manies o, la major part de les vegades, apel·latius molt pitjors, carregats de malèfica emoció. Preludi del seu sense igual caràcter, per als encara verges en les rareses d'Estanislo, era, simplement, el passar per davant de la seva porta, en el tercer pis del modern edifici abellar on vivia.

En acabar de pujar el tram d'escala, posar els peus al replà i girar per dirigir-se a l'altre tram, la monotonia que havia precedit en els anteriors replanells, mudava en pintoresc contrast. S'oferia a la vista, en rebel·lia amb les seves companyes víctimes de la fabricació en sèrie, una sumptuosa porta ornamentada a l'estil renaixement. En aproximar-se, tres detalls de la seva fisonomia seduïen l'atenció -boca oberta embadalida-, mentrestant, al compàs panteixant de la respiració, es descansava de la fatiga causada per un inexistent ascensor. Pobre maleït ascensor!; encara sort que la seva absència, favorablement, s'escamotejava compensada per l'espectacle.

En la part superior de tan anacrònica porta, coronant-la, un bonic relleu esculpit en marbre estatuari, impecablement blanc, representava un home amb un colom en l'espatlla, estenent els braços als seus visitants en senyal de benvinguda. Al panell central, una artística estatueta del Buda en meditació, tallada en ivori, adornava un servicial picaporta. Era inevitable; la curiositat inquiria sobre qui seria l'original inquilí, però aviat cedia el seu lloc a la perplexitat quan ho esbrinava. Sota mateix del picaporta, el tercer detall, un elegant rètol, anunciava: "Estanislo Polifaz. Actor al Gran Teatre del Món. S'interpreten tota mena de papers per a particulars".

Sí, així, rar entre els rars, així era el nostre Estanislo o Stanislavski, com, recordo, l'anomenàvem al teatre experimental "La màscara", al quadre d'actors del qual pertanyia, des d'aquella ocasió en què va interpretar no sé quin paper d'aire moscovita, en una fracassada obra d'un incipient autor. Des de llavors, entre sarcàstic i afectuós, batejat

en l'escena, li queda el nou nom de pila, passant a engrossir el bagatge de jocositat que l'envoltava. Tant se val, Estanislo o Stanislavski, això en res afectava la seva reputació.

0000

Els seus veïns recorden encara, alguns amb visible diversió, quan van anar a visitar-lo -visita no precisament de cortesies- Mossèn Víctor, la senyora Flora i un parell d'agents de policia. El primer amb la intenció d'exorcitzar-lo per les bones, la senyora Flora per testimoniar el que succeïa i els altres amb el latent propòsit de detenir-lo, si persistia en la seva actitud, sota l'acusació de provocar escàndol mitjançant pràctiques immorals.

Contaven d'ell en els col·loquis veïnals, que tenia relacions demoníaques i que, des de feia cert temps, comunicava amb esperits malignes d'una manera periòdica. Dia sí i dia no, puntualment a les nou de la nit, se'l podia escoltar llançant una barreja incoherent de crits, plor, càntics, arravataments de rialla i de tot el que és possible manifestar per via oral; només calia guaitar a les finestres dels pisos pròxims al seu, situades sobre el pati interior de l'edifici. A més a més, alguns cops, acompanyaven a aquesta fantasmal i inharmònica melodia, els més variats sorolls que poden produir-se amb objectes casolans, i fins i tot, algun entès, donava fe d'haver sentit cops que només podien correspondre als clàssics "raps" dels vocabularis espiritistes. En realitat, tot això no hauria estat tan rar, a no ser perquè Estanislo vivia completament sol i eren escasses les visites que rebia en aquelles hores del dia.

La baladrera situació va arribar al màxim quan, en una d'aquestes sessions -per sort no duraven més de deu minuts-, un gerro xinès va sortir expel·lit des de la finestra de la seva habitació amb tan mal horòscop que, travessant el cel obert i entrant per la finestra simètrica del pis de davant, va escalabrar la cacatua de monyo groc de la senyora Flora. Precisament la senyora Flora!; una de les principals en l'afer d'Estanislo i els seus tractes amb el diable.

La beata dona, segons el parer de molts amb més devoció fingida que una altra cosa, professava gran afecte a la cacatua pel fet que, aquesta, passava el dia repetint la locució "Dominus tecúm"; i ara, sense que hagués encara aconseguit cap èxit, li estava ensenyant a parlotejar la frase traduïda, perquè l'entenguessin tots els seus nombrosos visitants, visitants a qui sap! quina tertúlia.

El seu desesper va ser majúscul quan, poc abans de morir la cacatua, aquesta va mig parlotejar, en un esforç vivificador, el tan esperat "el Senyor sigui amb tu" -almenys, això és el que ella va voler sentir-. No va vacil·lar més; demonista per excel·lència, ella que a més a més havia vist l'Estanislo, nombroses vegades, a través de la finestra, gesticulant i fent carasses estranyes, a més de la ja coneguda i habitual grotesca verborrea, va acomiadar els seus contertulians d'aquella nit i es va encaminar agitada a buscar el rector.

En presentar-se al domicili d'Estanislo tan complexa comitiva: el rector, l'endolada i vetusta senyora Flora amb el cadàver de la cacatua a les mans i els agents de l'ordre que s'havien agregat davant l'exaltació general del veïnat, aquest, rebent-los amb afable però, donada la situació, exasperant somriure, va sentir molt tot el que ocorre i va intentar explicar el seu comportament segons el sentit comú tradicional. Les seves dificultats no van ser poques. A més a més, per empitjorar més les coses, va aparèixer lluint -de natural amb avançada calvície- una frondosa cabellera i un cridaner monocle vuitcentista. Tot això, assaonat amb cert aire pedantesc, crispava més, si és possible, l'ànim dels seus visitants.

Al mateix temps, als replans de l'escala, s'havien anat formant rogles l'algaravia la qual augmentava la difícil situació d'Estanislo. Resultaven còmics els seus esforços per oposar-se als desitjos del, en els fons, ben intencionat grup. El rector, Mossèn Víctor, li insistia fins al cansament perquè l'acompanyés a l'església de la feligresia, perquè

allí, deia, era segur que l'empaitament diabòlic del que era víctima, cessaria per complet. La senyora Flora, que no parava de senyar-se, volia aplicar-li una sèrie de conjurs que havia llegit en un llibre sobre màgia blanca, i només la severa mirada del senyor rector, la va fer oblidar el seu interès. Encara sort que, per fortuna per a ell, els agents romanien a la simple expectativa dels esdeveniments que es desenvolupaven en la seva presència, una mica inhibida la seva autoritat davant la de l'eclesiàstic i sense preocupar-los, poc ni molt, l'afer dels dimonis.

Estanislo, malgrat la seva habitual serenitat en enfrontar els obstacles, vivia moments de vertader compromís, arribant, fins i tot, a trontollar la seva teatral flegma.

-Es tracta, únicament, de la meva estoneta periòdica d'alleujament, de recreació -els va dir-. Igual que fan tots els nens i de la mateixa manera que nosaltres, de petits, hem cridat, botat..., ja saben vostès!, sense preocupació per cap convencionalisme. Ara, amb els anys, hem perdut aquesta saludable descàrrega d'energies, que només ens permetem, molt de tard en tard, en els combats de lluita lliure, en el futbol o en les amigables festetes. Ofeguem constantment els nostres impulsos, el mateix bons que dolents, per por als altres, i tot queda empresonat dins -es va assenyalar al pit-, enverinant la nostra vida; i si hi ha por no hi ha amor. És una llàstima perquè...

Va haver d'interrompre aquí la seva florida explicació. S'havia desinhibit l'ànim dels agents de tal manera, que, a no ser perquè la senyora Flora, a instàncies de Mossèn Víctor, va oblidar el seu interès a confirmar una denúncia, s'hauria estat conduït a la comissaria. Gairebé es diria que els agents -vist pels gestos-, eren els únics que havien captat el sentit pràctic de les justificacions d'Estanislo; justificacions, per descomptat, no del grat de ningú.

Al final, calmada la tempestat després de no poca controvèrsia, tot queda -solució fàcil- en la promesa de no tornar a reincidir en el que succeeix; solució aquesta, més adoptada per respecte a l'honra familiar, en memòria del pare d'Estanislo, que per mèrits propis del seu fill.

Així va ser -fidelitat no li faltava-, mai més va tornar a sentir-se Estanislo; si bé es creu i comenta, no obstant això, que va continuar amb les seves pràctiques hermèticament tancat a la seva habitació, aliè al renou i a les crítiques suscidades entre el veïnat.

Va quedar doncs superada, d'aquesta manera, la transcendència de l'incident, a banda, naturalment, de sedimentar en una nova xafarderia que va passar a formar part de l'assortit anecdotari sobre Estanislo, que circulava pel veïnat. No així, per desgràcia, es va superar la transcendència esotèrica del succés, ja que, des de llavors, sembla que l'anarquia de valors del nostre Polifaz, va anar en alarmant augment; és a dir, que... Però vegem, remuntem-nos contra l'esdevenir de la vida, cap a l'origen de les seves peregrines rareses.

0000

La jocositat que compenetrava la conducta d'Estanislo, acompanyant-lo arreu com a tragicòmic halo, havia començat, al voltant dels seus vint anys, arran de la conferència d'un cap escolta, en la qual, ignorant de les individualitats en què semblava la seva llavor educativa, ressaltava el valor del teatre en pro del desenvolupament i maduresa del caràcter. Va ser llavors quan entrà a formar part del quadre escènic de "La màscara", malgrat tot i contra tot, ja que en el prestigiós ambient familiar, no era vist l'afer com a cosa seriosa.

Estanislo, introvertit per temperament i educat segons cànons d'un autoritarisme -no faltat d'intenció amorosa- limítrof amb l'irracional, es va sentir renéixer des de la primera obra en què va tenir oportunitat d'intervenir. Interpretava el paper del senyor Luis Mejías, en el popular drama de Zorrilla.

Aquella nit, memorable per a ell, va marxar a casa seva amb la perilla postissa -en forma de punta- que havia portat durant la representació pública. Sentia en si la personalitat del senyor Luis: fins a tal extrem!, que, la seva actitud galant i reptadora, va estar a punt de costar-li un sonat disgust amb un galantejador de mal caratge. A banda, l'acalorada discussió que va sostenir amb el seu pare, en arribar a casa, irat aquest davant la inexplicable conducta del seu fill, i més en veure que, Estanislo, es mostrava -per les traces- plenament satisfet amb la seva nova experiència.

Aquest, en realitat, va ser el començament de tot. Escàs temps després, en morir el seu pare -jutge de primera instància i d'instrucció-, orfe ja de mare, va abandonar els seus estudis per a advocat, i va centrar tot el seu interès en una modesta ocupació de passant de ploma -la qual li facilitava allò indispensable per viure- i en els experiments la idea dels quals havien despertat les seves actuacions al teatre. El seu pare, mort en bona hora abans que les anormalitats d'Estanislo li robessin per si soles l'alè vital, li havia deixat una copiosa renda, que ell, més formiga que cigala, estalviava per a temps pitjors, esperant, si arribava el cas, poder abandonar-se exclusivament a les seves investigacions.

Aquest moment no va tardar a arribar. Cada cop més, va anar absorbint-se plenament en la seva dedicació teatral, entregant-se totalment, en cos i ànima, als papers que havia d'interpretar. Cada nova obra en què actuava, representava per a ell una tremenda feina d'informació, sense cap perjudici quant a les fonts d'aquesta.

Com a exponent, sota aquest amor a la fidelitat interpretativa, havia aconseguit reunir una voluminosa biblioteca, en la que tot era possible trobar-ho, per molt inversemblant que fos el tema. Allí, els llibres d'astrologia, els d'alquímia, els sagrats de l'hinduisme i els de tot l'estrany saber humà, convivien amb unes "Confessions" de Sant Agustí o un "Camí de Perfecció" de Santa Teresa de Jesús, una història de les civilitzacions etrusques, i fins i tot, a més a més, amb un manual del perfecte jardiner, un tractat de física nuclear i molts altres dels més dispars arguments, sense oblidar, per descomptat, una Bíblia. Tot, religió, art i ciència, vivia als estants de la llibreria, en mut silenci comunitari. Estanislo es manifestava molt orgullós de l'harmonia regnant a la seva biblioteca, malgrat allò heterogeni del seu contingut.

A poc a poc, els seus estudis i investigacions teatrals, el van anar convertint en un erudit del coneixement humà, però va ser des que va actuar en una adaptació de la cèlebre novel·la "El Dr. Jeckyll i Mr. Hide", quan, com a lliscant bola de neu, va abocar a les seves teories sobre la múltiple personalitat no patològica, les quals provocarien d'ara endavant, els més riallers comentaris.

Estimulat per la transformació de la personalitat bondadosa en la diabòlica, bevent una poció -fenomen aconseguit novel·lísticament pel Dr. Jeckyll-, i absort, durant llarg temps, en grossos volums, va ser conduït, full rere full de llibres i llibres, fins a la psiquiatria, fins a la histèria en les seves reaccions dissociatives de doble o múltiple personalitat. No estava conforme. La seva experiència com a actor i no sé quin llibre que havia llegit -alguna cosa de ciències ocultes-, li deia que era possible aconseguir aquests estats d'una manera normal, conscient i a pròpia voluntat. D'aquí, sense aturar-se gaire en les conseqüències, va passar a l'experimentació.

Estaven assajant "El mercader de Venècia". El seu paper era el de Shylock, el famós usurer. Va estudiar, movent-se entre les més diverses fonts culturals, tots els detalls tècnics de la usura, les característiques morfopsicològiques del personatge, el costumisme antic i modern dels usurers, etc., llançant-se, amb tota mena de detalls que va poder reunir, a la transcendent prova.

Durant tres mesos, ni més ni menys, va estar vivint Shylock reencarnat en Estanislo. El mateix Shakespeare l'hagués reconegut com a tal, però no així, reconeixien Estanislo, els que l'havien tractat anteriorment, alguns dels

quals, fins i tot, es van veure beneficiats amb la seva nova personalitat, en prestar-los diners a interès. Hagués seguit per més temps amb la seva actuació, a no ser perquè un amic del seu pare -company del jutjat-, va venir a investigar les seves activitats econòmiques, ja que s'havien rebut queixes del selecte veïnat, la major part, probablement, dels propis deutors d'Estanislo. El visitant estava perplex davant aquella persona sexagenària, de cabell canós i lleugerament encorbada, que, mirant-lo per sobre de les ulleres, li assegurava ser Estanislo.

-Però... no és possible que tu siguis Estanislo!- exclamava desconcertat, sense sortir de la seva sorpresa.

-Perquè no? - li va contestar sense perdre el seu aire d'usurer-. Fa temps que no ens vèiem, i una persona pot canviar molt en poc de temps. Antigament, els alquimistes buscaven la transmutació dels metalls. Jo, avui, he trobat la forma de transmutar la personalitat, no sols exteriorment amb uns afaits i uns postissos, sinó, que és el més important, he trobat la transmutació del caràcter gràcies al poder de les nostres facultats internes.

-Bé, bé, tot el que tu vulguis- li va replicar de mala gana, ja advertit de les excentricitats d'Estanislo-. Com si vols convertir-te en Neró. Mentre no em cremis el barri, m'és indiferent i mentre deixis de practicar la usura, pots continuar amb el teu bigoti desarreglat i el teu fregament de mans. Va tenia raó el teu pare!

Com en realitat estava ja una mica cansat de la gasiveria de Shylock, l'incident va constituir el moment oportú per deixar la seva mesquina personalitat, si bé, a partir de llavors -animat per la seva nova vivència-, va incrementar encara més la seva activitat teatral, aplicant-la totalment a la seva vida quotidiana. Ser actor de "La màscara" ja no li bastava. L'art escènic, tal com ell el vivia, era molt més ric en possibilitats. Des de llavors, seria "Actor al Gran Teatre del Món".

No es va acovardir. Malgrat les murmuracions que l'empaitaven per tot arreu, va continuar incansablement amb els seus experiments de múltiple personalitat. Innumerables caracteritzacions, personatge rera de personatge, van desfilar encarnades en Estanislo, amb la mateixa facilitat amb què ens les trobem en la vida. Des d'un financer ampul·lós a un manobre, des del desventurat fins a l'home brillant, i tot quant vulgueu imaginar -doncs, avui, seria difícil distingir el que veritablement va fer del que se li atribueix-, van prendre expressió en tan singular actor. Mai millor trobat l'artificiós cognom "Polifaz".

A més a més, per a satisfacció seva, fins i tot van arribar a contractar els seus serveis professionals per a activitats particulars, la qual cosa va fer que es decidís a abastar un major camp d'acció, per donar sortida a les seves inquietuds. Em sembla recordar que es tractava d'una aristocràtica i anomenada família, la que, sense regatejar en els mitjans, va requerir els seus serveis com a majordom a la manera antiga -amb lliurea i tot-, per a la posta de llarg d'una de les seves filles. Naturalment, Estanislo, rar entre els rars, va acceptar complagut. El problema va sorgir després, quan, entre l'alta societat, es va implantar la moda del majordom. Pobre Estanislo! De no haver-ho deixat, s'hauria vist comprat com a figura decorativa d'una d'aquelles luxoses mansions. Doncs bé, ja tenim el nostre prolífic actor al cim del seu peculiar comportament.

0000

Sembla que va ser llavors -és difícil saber-ho- quan, mentre estudiava el pròxim personatge a viure en la realitat, va llampegar a la seva ment, catastròficament, una esgarrifosa pregunta.

-Però... jo!, qui sóc jo en realitat?- va cridar en urgent expressió interna.

Estava atònit. Va repassar mentalment totes les personalitats que havia interpretat, i va veure -potser ceguesa de la seva pròpia ment- que no era cap d'elles; i no tan sols això, sinó que ni tan sols era aquell Estanislo que ell

recordava d'anys endarrere. Tot eren imatges irreals a què ell havia donat la seva realitat en un moment donat. Tot el que el tenia de real per als altres, era el seu propi titella, l'actuació del qual podia manejar al seu antull, gràcies a multitud de fils mentals que manipulava gairebé des de fora de si mateix.

-Com pot ser això?- seguia interrogant-se, desconcertat-. Jo, en els fons, m'he viscut sempre igual. He canviat de caràcter de la mateixa manera que he canviat de vestit. He actuat com a dèspota, com a cínic i com la bondat mateixa si el cas ho ha requerit, però jo, en la meua intimitat, mai he deixat de romandre jo...Sí... jo!

Desgraciat Estanislo! Silenciem, acompanyant el seu silenci. Havia perdut el sentit de la pròpia personalitat, o, qui sap!, potser havia trobat el sentit autèntic. Aquí ja ens perdem en indescriptibles estats interns. Bogeria, lucidesa total, error o veritat, qui podria dir-ho? Només la vivència autèntica del que va passar per dins Estanislo podria donar-nos la resposta.

El cert és que, coincidint amb el cataclisme psicològic d'Estanislo, ja no se'l va tornar a veure més en vida, encara que fins i tot llavors, un cop mort, encara se li va voler atribuir l'última raresa.

Precisament, un altre cop la Senyora Flora!, la de l'afer de la cacatua, va aparèixer en l'escena fúnebre del nostre Estanislo.

La atemorida dona, encara no refeta de la pèrdua de l'estimat animal, assegurava que Estanislo havia tingut el desvergonyiment de penetrar furtivament a casa seva i passejar-se tranquil·lament per les habitacions, sense que hagués estat possible encarar-se-li. Sembla que, en entrar ella en una habitació, Estanislo s'esfumava per passar a una altra, com en divertit joc d'amagatall.

Malgrat que ningú va fer molt cas a la senyora Flora, coneixent com es coneixia el caràcter d'Estanislo, es va prendre alguna precaució quant a vigilància, i heus aquí que, en transcórrer una setmana sense veure sortir ni entrar a Estanislo del seu propi domicili, però sí que veient-lo la Senyora Flora en el seu, es va decidir forçar la porta per sortir de dubtes. Un bromista insinuava que Estanislo estava interpretant el paper de fantasma, i quin fantasma!

Els que van entrar, encara avui s'han recuperat de la seva sorpresa. Estanislo, en actitud tranquil·la, gairebé beatífica, va aparèixer assegut en una còmoda butaca. Res al seu rostre deixava entreveure violència ni cap malaltia. Es diria que no havia mort, o, en tot cas, allò no era sinó una representació més de les seves. Efectivament, la representació era perfecta; estava -si podem emprar l'expressió- realment mort.

Damunt de la tauleta, davant mateix de la butaca, es trobava situat un petit magnetòfon que, donades les circumstàncies, com si es tractés d'un impersonal executor testamentari, invitava a la ineludible temptació de ser escoltat. Efectivament, al marge de les dificultats legals en què podia incórrer, un dels sorpresos veïns, qual improvisat Sherlock Holmes, va pulsar feixugament el teclat de l'aparell, temptejant el seu funcionament. Àvid a desentranyar el misteri, ni tan sols s'havia adonat que estava desconnectat el cable d'alimentació. Per fi, després de dubitatives manipulacions, la cinta es va posar en veraç moviment per deixar sentir el que en ella hi havia enregistrat. Es va fer el silenci. Tots els que havien entrat en la saleta, van buidar la seva ment per escoltar atents el que volia narrar-los la cinta...

FI